

Isidoor Teirlinck

1851-1951

door J. LEENEN

In ditzelfde jaar, waarin onze kommissie een kwart-eeuw bestaat, is een hele eeuw verstreken sedert een van onze oudste leden, het oudste lid van onze Vlaamse afdeling, op deze wereld verscheen. Isidoor Teirlinck, in 1930 lid geworden en in 1934 overleden, was de 3de Januari 1851 geboren. Zulk toevallig samentreffen is op zichzelf al merkwaardig genoeg om niet onvermeld te blijven. Maar onze verplichting, nu het tevens een man-van-betekenis geldt, gaat verder. Om zijn werk en om zijn werking verdient Isidoor Teirlinck uitdrukkelijker en uitvoeriger herdacht te worden, en wordt hij dat ook, niet alleen in deze onze kleine kring. Het toevallig samentreffen is inderdaad een gelukkig samentreffen en zet ons zilveren jubileum een bijzondere luister bij.

Het feit dat iemand in zijn 80ste levensjaar nog het lidmaatschap van een onlangs van staatswege opgericht geleerd genootschap wordt aangeboden, — dat hij, met voorbijgaan van de gebruikelijke proeftijd als „briefwisselaar”, van meet af als volwaardig lid wordt opgenomen, dat feit getuigt op zichzelf al krachtig genoeg voor de waardering die de aldus onderscheiden wetenschapsman bij zijn vakgenoten geniet. Het spreekt immers vanzelf, dat met een 80-jarige niet meer de stilzwijgende koop wordt gesloten dat hij zijn lidmaatschap nog ver-

dienen zou door dadelijke deelneming aan de werkzaamheden. Men rekent er niet meer op, dat hij nog enige belofte waar zou maken die men in het reeds door hem verrichte vervat acht. Als iemand op die jaren nog zulk lidmaatschap wordt aangeboden, dan is het omdat hij het verdiend, en ruimschoots verdiend hééft, omdat hij een levenswerk áchter zich heeft, dat af is en dat hem zal overleven. Het is een openbare, door het hoogste gezag bekrachtigde erkenning van zijn bestáánde verdienste, een nieuw huldeblijk, een nieuwe eretitel bij de reeds vroeger verworvene. Het is vooral een gunst en een voorrecht voor het genootschap waarvan het aanzien verhoogd wordt door zulke uitnemende aanwinst.

Onze jaarverslagen vermelden dan ook geen mededelingen meer van Isidoor Teirlinck op onze vergaderingen, en onze Handelingen bevatten geen bijdragen meer uit zijn pen, maar de ouderen onder ons herinneren zich wèl, hem nog in ons midden te hebben gezien. Hij heeft door zijn aanwezigheid getoond het lidmaatschap op prijs te stellen, en de jongeren van toen hebben zo de gelegenheid gekregen persoonlijk kennis met hem te maken en zijn gemoedelijke omgang te waarderen.

Die 80-jarige had dus een goed besteed en wel gevuld leven áchter zich. Op verschillende, schijnbaar aan elkaar vreemde gebieden is hij met vrucht werkzaam geweest, maar zijn voornaamste of juister zijn eigenlijk arbeidsveld heeft de kort na 1870 naar voren tredende in de toen nog jonge, haar weg nog zoekende folklore of volkskunde gevonden. Een belangrijk bestanddeel van het volkseigen, voorwerp van die nieuwe wetenschap, is de taal van het volk, en een belangrijk bestanddeel van de taal zijn de namen. De folklorist kán dus dialektoloog en toponymist worden, en Isidoor Teirlinck, die van huis uit het eerste was, is inderdaad ook onderweg het tweede en derde

geworden. Zo is het gekomen dat deze volkskundige opgenomen werd in onze kommissie, die toch geen volkskunde-kommissie is : de twee gebieden door ons genootschap bij uitsluiting bestreken heeft hij binnen het kader van zijn studievak betreden.

Misschien zouden wij dan te dezer plaatse alleen in herinnering behoren te brengen wat Isidoor Teirlinck op dat ons toevertrouwde tweelinggebied van de Toponymie en Dialektologie heeft gepresteerd, maar dan zouden wij slechts willekeurige brokstukken uit een natuurlijk gegroeid en samenhangend geheel voorleggen. Trots zijn uitgebreidheid en veelsoortigheid binnen en buiten de grenzen van de volkskunde en trots de tussentijdse samenwerking met kunst- of vakgenoot vertoont dat levenswerk eenheid en geleidelijkheid. Het is de moeite waard, en wij zijn het ons oudste Vlaams medelid verplicht, het eens in zijn geheel in ogenschouw te nemen en in het werk de man te doen herrijzen.

Isidoor Teirlinck heeft vanaf de aanvang van zijn mannenjaren aan volkskunde gedaan : zijn eerste bijdrage dagtekent van 1872, maar daartoe beperkte zich niet het gebruik van zijn vrije tijd. Zijn leraarschap in de natuurwetenschappen is voor hem de aanleiding geweest tot het samenstellen van een reeks leerboeken voor die vakken. Aan zijn letterkundige aanleg hebben wij een bonte rei van werken in rijm en onrijm te danken. Een tijdlang heeft ongetwijfeld het zwaartepunt van zijn bedrijvigheid in deze richting gelegen. Gaandeweg nochtans eist de volkskunde hem geheel op, en na de eeuwwisseling verschijnen van hem nog uitsluitend geschriften op dit overigens onuitputtelijke gebied.

Dat een belangrijk gedeelte van een zo omvangrijk geheel in samenwerking is ontstaan doet niet af aan de

betekenis van het door Isidoor Teirlinck tot stand gebrachte : wat na aftrek daarvan voor zijn rekening overblijft is nog indrukwekkend genoeg. Er zijn twee medewerkers geweest. De eerste, voor een deel van het aanvankelijk wetenschappelijk-pedagogisch en letterkundig werk, was Reimond Stijns, die in de nieuwe eeuw op verrassende wijze de jongere naturalistische schrijvers zou ter zij streven, — de tweede, voor een gedeelte van het latere folkloristisch verzamelwerk, was Alfons de Cock, die als grootmeester van de Vlaamse volkskunde verleden jaar herdacht werd.

Trots alle verscheidenheid in het werk van Isidoor Teirlinck, lijkt er ons één overheersend motief in te zitten dat alles doortrekt, dat zijn richting bepaalt en zijn bijzondere bevoegdheid schept. Dat leidmotief is de natuur, bij voorkeur de levende natuur. Voor de natuurvorser, die Isidoor Teirlinck in allereerste aanleg was, blijven dier en plant niet het dode sektiemateriaal van een dr. Pluizer, voor de dichter en de volkskundige, die in hem niet van de natuurwaarnemer te scheiden zijn, werd die natuur als het ware vermenselijkt. Hij vertelt van de dieren als van „Onze beste vrienden”, „Lastige kerels en brave gasten”. Hij schrijft over spin en mier in volksgeloof en volksgebruik. Maar in die levende, vermenselijkte natuur is het toch de plant waar hij hoofdzakelijk en onafgebroken mee begaan is. De studie er van heet voor hem niet met de moderne naam Plantkunde, maar met de oude, het volk veel nader staande naam Kruidkunde, die nog aan kruidenlezen, aan bezweren en genezen doet denken. Zowel dichterlijke bespiegeling en volksaardige bezieling als wetenschappelijke beschrijving zijn de stof van bundeltjes als Bloemenleven en Bloeiende Reuzen. Ook als ze niet zelf het onderwerp is,

bezorgt de plantenwereld hem titels als Bladknoppen, Blozende Kriekske.

Als folklorist ziet hij de plant als „een levend, beziel, handelend wezen”. De plantkunde is „Plantlore” geworden, en in 1892 verschijnt onder deze titel en met die omschrijving een eerste samenvattend werk, door de schrijver bescheiden „een eerste hoofdstuk” genoemd. Daarbij sluiten aan, in 1912 Plantenkultus, „een tweede hoofdstuk”, in 1924 Flora diabolica, de plant in de demonologie, en in 1930 zijn laatste groot werk Flora magica, de plant in de tooverwereld. Het door de ingewijden verwachte afsluitende vijfde deel heeft hij niet meer kunnen bezorgen. Plantkunde en plantlore in het verleden vinden wij o. a. in Lijst der namen van kruiden voorkomende in Cruydtboeck Remberti Dodonaei, enz. (1878-1880), over de plant in de letterkunde en het letterkundig leven van de nieuwe tijd handelt hij in Conscience-botanist (1912). Met dat alles was Isidor Teirlinck niet maar een boeken- en kamergeleerde : tot in zijn oude dag gaat hij ook steeds naar de natuur zelf en ontmoeten zijn vrienden hem „op zoek naar de zoveel honderdste braamsort”.

Zo heeft het plantenrijk onze geleerde gedurende heel zijn lange loopbaan onverpoosd in verschillend verband beziggehouden, maar tussendoor komen ook allerlei andere onderwerpen uit het onafzienbare gebied van de volkskunde aan de beurt. Dat is niet het gevolg van de behoefte aan afwisseling, onafwendbaar leidend tot oppervlakkigheid, die de dilettant kenmerkt. Van het begin af heeft hij de synthese voor ogen gehad en gehouden. In 1895-1896 geeft hij als Le Folklore flamand twee deeltjes in het licht van wat, te oordelen naar het inleidende schema, bestemd scheen te zijn om als een encyclopedie van het folkloristisch materiaal voor de algemene lezer te worden. Het

is bij de eerste twee hoofdafdelingen volksgeloof en volksverbeelding (Folklore mythologique, Contes flamands) gebleven. Maar al wat Isidoor Teirlinck vervolgens schrijft is de thans grondige uitwerking voor specialisten van een of ander hoofdstuk of paragraaf van dat plan. Buiten een aanzienlijk aantal verspreide bijdragen is het tot verschillende grote verzamelingen in boekvorm gekomen. Terwijl de plantlore zijn monopolie is en blijft, voegt hij zijn krachten bij die van A. de Cock voor de ontginning van twee reuzengebieden in de 8 delen van Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland (1902-1908) en de 3 delen van het Brabantsch Sagenboek (1909-1912). Intussen hield hij zich ook niet afzijdig op organisatorisch gebied : zo werd de katalogus van de volkskunde-tentoonstelling in het jubeljaar 1905 te Brussel door hem opgemaakt.

Het is reeds gebleken hoe voor Isidoor Teirlinck de plant aanleiding is geweest niet alleen tot belletteristisch maar ook tot wetenschappelijk letter- en taalkundig werk. Hij heeft deze dubbele wetenschap verder en ruimer aan zich verplicht. Zo kon het moeilijk anders of hij zou, van de volkskunde uit, ook die twee ondergebieden van de taalstudie die onze kommissie toevertrouwd zijn, betreden. Het is duidelijk dat in de meeste van de hiervoor genoemde werken al heel wat gegevens — woorden en namen — uit de volkstaal van eertijds en nu en uit verschillende gouwen zullen te vinden zijn. Maar al vroeg heeft de volkstaal zijn opzettelijke belangstelling gehad. Zijn eerste boek op het gebied van de volkskunde is aan de volkstaal gewijd, en wel aan die „eigenaardige uitwas van onze taalboom” die het Bargoens of de dieventaal is. Zijn Woordenboek (1886) was de eerste verzameling van het bestaande gedrukte materiaal. Intussen was hij misschien al bezig met het bijeenbrengen van de bouwstoffen uit de eerste hand voor een groot werk over de levende

taal, het Zuid-Oostvlaandersch Idioticon gevolgd door een Klank- en Vormleer, waarvan de uitgave in 4 delen van 1905 tot 1924 geduurd heeft. Zo was de botanicus en folklorist tot linguïst en filoloog geworden. Het zou te verwonderen zijn geweest, nu hij eenmaal zover was, als zijn belangstelling voor het dier, die zich steeds bij hem gehandhaafd had naast die voor de plant, hem ook niet in de „Vossejacht” had meegetrokken. Na verschillende voorproefjes, waarvan het oudste uit 1898 dagtekent, krijgen we in 1912 de Toponymie van den Reinaert, waarmee hij zich nu ook in het andere in onze commissie bewerkte arbeidsveld bevond. Daarbij sloot, nog aan de mededeling van „een nieuw handschriftelijk Reinaert-dokument”, Den grooten ende nieuwen Reinaert de Voss (1919 en 1927-1928).

De man die ons dat alles heeft nagelaten, Isidoor Teirlinck, een eeuw geleden geboren te Zegelsem in het Z. O. van Oost-Vlaanderen, werd tot onderwijzer opgeleid in de destijds beroemde rijksnormaalschool te Lier, waar Domien Sleeckx zijn leraar en Alfonis de Cock zijn medeleerling was. Als jonge dorpsonderwijzer naderde hij in een reeks korte etappen (Serskamp, Drogenbos, Sint Joost ten Node) telkens dichter Brussel, waar hij het in 1875 bracht tot leraar in de natuurwetenschappen bij het gemeentelijk normaalonderwijs.

Van nu af kon zijn driedelige bedrijvigheid zich ten volle ontvouwen. Het werden de jaren van het letterkundig tweemanschap Teirlinck-Stijns. Afgezien van de al dan niet gemeenschappelijk vervaardigde natuurwetenschappelijke handleidingen (1881-1888), verschenen van 1877 tot 1884 onder deze dubbelnaam dichtbundels, toneelstukken, maar vooral verhalend proza van kortere en langere adem. Het meest opgang heeft het laatste geza-

menlijk werk, de lijvige roman *Arm Vlaanderen*, gemaakt, waarvan de titel zoveel als een gevleugeld woord zou worden. Daarna heeft Isidoor Teirlinck het letterkundig bedrijf nog een hele tijd voor eigen rekening voortgezet. Het was of hij er op gewacht had tot hij de zaak aan jongere handen in de familie zou kunnen overlaten, om zich voortaan nog uitsluitend aan studie en navorsing te wijden. Het laatste letterkundig werk van de vader dagte kent uit 1899, het jaar daarop zette de zoon op de gebruikelijke wijze zijn rijke prozaschrijversloopbaan in met de uitgave van een bundel verzen.

Intussen had Isidoor Teirlinck sedert 1872 in blad en boek ook al heel wat over volkskunde in de ruimste zin in het licht gegeven, maar niettemin berustte zijn bekendheid bij het grotere publiek tegen het einde van de vorige eeuw stellig hoofdzakelijk op zijn belletristisch werk. Hieraan heeft hij zeker ook voor een goed deel zijn benoeming tot (vooreerst „briefwisselend”) lid van de Vlaamse Akademie in 1900 te danken. Toch moet hij toen al zo goed als klaar zijn geweest met het *Idiotikon* van zijn geboortestreek, dat in 1903 door de Akademie werd bekroond. In 1906 volgde de bevordering tot werkend lid, en dat dit, ook met betrekking tot de huishoudelijke werkzaamheden, geen ijdele titel zou zijn, bewijzen de talloze verslagen van kommissiën en dergelijken waaronder Isidoor Teirlincks naam staat. Hij kwam dan ook al spoedig aan de beurt voor het onderbestuurder- en bestuurderschap en wel het tweede voor het jaar 1911, waarin de Akademie haar 25-jarig bestaan zou vieren. Het werd een heel bijzondere gelegenheid om zijn talent nog op een nieuw gebied te tonen, dat van de akademische welsprekendheid.

Twee jaar vroeger, in 1909, had Isidoor Teirlinck, nog voor het bereiken van de leeftijdsgrens, zijn oppensioenstelling bekomen, maar dat de rusttijd die daarmee een

aanvang nam er een van bezige rust zou zijn hoeven we wel niet meer met nadruk te zeggen. Het zou de vruchtbaarste helft van zijn lange wetenschappelijke loopbaan worden. Ruim twintig jaar later zou zij een welgepaste bekroning vinden in de uitdrukkelijke en openbare erkenning van zijn verdiensten door de wetenschappelijke en ambtelijke wereld en door het geletterd publiek. In 1930 nam de Kommissie voor Toponymie en Dialektologie Isidoor Teirlinck onder haar leden op. Het volgende jaar, bij zijn 80ste verjaardag, werd hij plechtig gehuldigd in een openbare vergadering op het Brussels stadhuis. De gemeente Sint Jans Molenbeek, zijn woonplaats, had reeds zijn naam aan een van haar straten gegeven. Zijn bevordering tot kommandeur in de Leopoldsorde, zijn uitroeping tot doctor honoris causa van de Brusselse universiteit en de uitgave van een hulde-album getuigden bovendien bij die gelegenheid van de algemene hoge waardering voor zijn persoon en zijn werk. Hij overleed de 27ste Juni 1934.

Isidoor Teirlincks leven behoort reeds tot de geschiedenis, maar het werk van deze onvermoeide waarnemer en uitbeelder van ons volksleven en onze volksgeest heeft nog niets van zijn betekenis voor ons verloren. Wij zien het nog steeds voor ons, in zijn eenheid en verscheidenheid, in zijn hechtheid en sierlijkheid, als een van onze ontzaglijke en tevens bekoorlijke middeleeuwse praalgebouwen. Heel het volk heeft gedurende een volle mensenleeftijd de bouwstoffen aangedragen, maar de bezieling en de wilskracht van een enkele uit hun midden opgestaan heeft daaruit een blijvend en kostbaar geheel opgetrokken. Zo zien wij dat werk na het heengaan van de maker en zo zal men het, daar zijn wij zeker van, nog lang na ons zien.